

2. Сьомін С. В., Резнікова О. О. Проблеми реформування системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 67–73.
3. Банчук-Петросова О. В. Особливості сучасної кадрової політики сектора безпеки і оборони України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 15. С. 129–132.

Одержано 03.02.2021

УДК [159.9:34]:[378.6:351.741](477.54–25)

Олександр Маркович БАНДУРКА,

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України,
президент Кримінологічної асоціації України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>;

Світлана Вячеславівна ХАРЧЕНКО,

кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5149-7892>

ШКОЛА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ХНУВС

Харківський національний університет є одним з наймолодших в Україні, але має відомі та вагомі в Україні і за її межами наукові школи. Розвиток школи юридичної психології в Університеті почався в 1994 р., коли за ініціативою ректорату університету внутрішніх справ та підтримки міністра внутрішніх справ України В. І. Радченка вперше в Україні було створено соціально-психологічний факультет для підготовки фахівців для правоохоронної сфери за спеціальністю «Психологія». Перед працівниками кафедри психології постало завдання з розвитку системи знань з юридичної психології, впровадження їх у практичну діяльність органів внутрішніх справ, навчання курсантів та підготовки науково-педагогічних кадрів для університету. Школа юридичної психології в ХНУВС розвивалася швидко, якісно та продуктивно.

Засновниками школи юридичної психології в ХНУВС були О. М. Бандурка, С. П. Бочарова та О. В. Землянська. Ними були підготовлені монографії «Юридическая психология», «Профессионализм и лидер» та «Психология управления», які витримали не одне перевидання. У 2018 р. побачив світ новий посібник «Юридична психологія». Одним з авторів цих тез, О. М. Бандуркою, були видані монографії «Психология толпы», «Власть толпы», «Професійна етика працівників поліції», «Політична кримінологія», спільною працею цього автора з О. В. Землянською стали монографії «Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи» та «Психология руководителя», з В. А. Друзем – навчальні посібники «Етнопсихология», «Конфликтология» та «Психология власти», з В. С. Венедиктовим, О. В. Тімченком та В. Є. Христенком – науково-практичний посібник «Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ».

Результати наукових досліджень представників школи юридичної психології в ХНУВС відображені в численних виданнях. Колективом авторів були підготовлені навчальні посібники «Психология у професійній діяльності поліції», «Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини», «Методичні рекомендації для працівників ювенальної превенції з питань запобігання та профілактики небезпечних розваг дітей, пов'язаних із використанням мережі Інтернет» та

«Пам'ятка працівника Національної поліції України: інформаційно-довідкові матеріали з питань професійного спілкування поліцейських». О. В. Тімченко підготував до видання словник «Юридическая психология: терминологический словарь», за його участю була створена «Психология преступного мира: учебное пособие в схемах и таблицах». Л. М. Балабанова, І. В. Жданова, А. В. Нежута були авторами монографії «Психологічні особливості професійного самовизначення правоохоронців».

Науково-педагогічні працівники психологічних кафедр стали авторами низки навчальних, навчально-методичних посібників та методичних рекомендацій: «Судово-психологічна експертиза» (О. В. Землянська), «Методи психологічного впливу в процесі розслідування злочинів» (Л. М. Балабанова), «Психология жертвы» (В. Є. Христенко), «Тренінг розвитку професійних настановлень майбутніх правоохоронців» (Н. Е. Мілорадова, Е. В. Шеховцова, О. І. Федоренко, В. В. Доценко), «Контент-аналіз як метод вивчення документів» (В. А. Болотова, Г. В. Попова), «Коррекция неблагоприятных эмоциональных состояний работников ОВД. Функционирование комнаты психологической разгрузки» (С. Ю. Лебедева, Г. В. Попова), «Психологічний супровід формування ціннісних регуляторів поведінки майбутніх правоохоронців» (Н. Е. Мілорадова, О. П. Макарова) та ін.

Керівниками психологічних кафедр у різні роки були: доктори біологічних наук, професори В. А. Друзь та М. Г. Самойлов, доктори педагогічних наук, професори В. О. Тюріна та О. І. Федоренко, доктори психологічних наук, професори Л. М. Балабанова та О. О. Євдокімова, кандидати психологічних наук, доценти Л. О. Шевченко, Е. М. Єгорова, П. В. Макаренко, кандидат педагогічних наук, доцент С. П. Гіренко.

Успішній підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, структуруванню та оформленню психологічних наукових знань сприяло те, що з 1995 р. в університеті працює спеціалізована вчена рада К64.700.04 із захисту результатів дисертаційних досліджень здобувачів наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» та за спеціальністю 19.00.09 «Екстремальна та кризова психологія», із 2001 р. – за спеціальністю 19.00.06 «Юридична психологія», а з 2019 р. – з можливістю захисту наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук [1]. Протягом 10 років очолював спеціалізовану вчену раду В. А. Друзь, із 2007 по 2014 р. – Л. М. Балабанова, із 2014 р. по цей час – О. О. Євдокімова. У спеціалізованій вченій раді розглядалися результати кандидатських і докторських досліджень працівників психологічних кафедр, кафедри тактико-спеціальної підготовки, фізичної підготовки тощо.

Під керівництвом першого автора цих тез, О. М. Бандурки, були підготовлені докторські дисертації О. В. Землянської («Особистість як суб'єкт правосвідомості та об'єкт судово-психологічної експертизи») та І. В. Ващенко («Конфлікти у діяльності працівників органів внутрішніх справ»). Найбільший внесок у підготовку науково-педагогічних кадрів був зроблений О. В. Землянською (керувала підготовкою кандидатських дисертацій І. В. Ващенко, А. І. Черкашина, О. В. Романенко), Л. Ф. Шестопаловою (здійснювала наукове керівництво Л. О. Шевченко, О. О. Телічкина, В. Є. Христенка та С. В. Харченко), І. В. Ждановою (підготувала до захисту таких науковців, як А. А. Шиліна, Я. В. Мацегора, Н. В. Греса, І. В. Воробйова), Л. В. Балабановою (була керівником А. В. Нежуги, О. В. Мушинської, Н. Е. Мілорадової), О. О. Євдокімовою (керувала підготовкою кандидатських дисертацій Л. О. Бондаренко, Я. С. Посохової (Пономаренко), В. В. Московченко), Г. В. Поповою (була науковим керівником С. М. Лозової, Н. Є. Афанасьєвої, П. В. Макаренка) [2].

Наукові дисертаційні дослідження, які виконувалися представниками школи юридичної психології в ХНУВС, були пов'язані з вивченням таких проблем: нормативна та протиправна поведінка, особистість злочинців; негативні прояви в емоційній сфері та психічних станах, що заважають ефективному функціонуванню особистості у правоохоронній

діяльності, процес адаптації до службової діяльності; особистість правоохоронця, професійний розвиток, формування професійної компетентності та професійно-важливих властивостей у процесі фахової підготовки; особливості правосвідомості населення та його ставлення до правоохоронних структур тощо.

Науково-педагогічними працівниками психологічних кафедр ХНУВС із метою обміну думками з актуальних питань юридичної психології проводились науково-практичні конференції: «Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України» (з 2009 р. по 2016 р. конференція мала назву «Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України»), «Особистість, закон, суспільство», присвячена пам'яті професора С. П. Бочарової, «Соціально-психологічне забезпечення правоохоронної діяльності: теоретичні та прикладні аспекти», «Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти», «Актуальні проблеми соціальної, психологічної та виховної роботи в ОВС», «Актуальні напрями практичної психології і психотерапії».

На сьогодні у ХНУВС працюють кафедра педагогіки та психології під керівництвом доктора педагогічних наук, професора О. І. Федоренко (факультет № 3) (напрямок науково-дослідної роботи «Психологічне, педагогічне та соціологічне забезпечення правоохоронної діяльності» (№ держреєстрації 0113U008196) і кафедра соціології та психології під керівництвом доктора психологічних наук, професора О. О. Євдокімова (факультет № 6) (до сфери наукових інтересів входять питання: профілактика злочинів та правопорушень; реадаптація правопорушників; протиправна поведінка неповнолітніх; психологічні аспекти розкриття та розслідування злочинів; психологічні аспекти проведення психофізіологічних досліджень з використанням поліграфічних пристроїв тощо).

Школа юридичної психології в ХНУВС зробила суттєвий науковий внесок у розвиток психологічної та юридичної наук, її особливістю є практична спрямованість, зосередженість на питаннях психологічного забезпечення правоохоронної діяльності та підготовки працівників для органів та підрозділів Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Ларіонов С. О., Макаренко П. В. Харківська школа юридичної психології: становлення і сучасність // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 191–193.

2. Професори та доктори наук Харківського національного університету внутрішніх справ: біографічний довідник : до 100-річчя початку підготовки охоронців правопорядку в Харкові / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 304 с.

Одержано 05.02.2021

УДК 340.13:347.471

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент Національної академії правових наук України,

заслужений юрист України,

професор кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8136-0694>

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАДИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Із моменту створення Національної поліції України та перманентного реформування системи МВС України було зроблено ряд важливих кроків у напрямку приведення організаційної структури та правового статусу Національної поліції у відповідність до європейських стандартів і норм, прийнято у зв'язку з цим велику кількість підзаконних нормативно-правових актів. Утім, пріоритетним напрямком роботи української поліції залишається служіння інтересам і потребам суспільства та держави [1, с. 9].

Із метою запобігання та припинення адміністративних правопорушень і злочинів, захисту життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, керуючись Законом України «Про Національну поліцію», ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2], Указом Президента «Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності» з травня 2019 року в Україні (Волинській, Дніпропетровській, Кіровоградській, Рівненській, Харківській, Хмельницькій та Черкаській областях) започатковано Всеукраїнський проект «Поліцейський офіцер громади». Цей пілотний проект спрямований не тільки на поліпшення взаємодії органів охорони правопорядку з окремими громадянами, місцевими органами державної влади та місцевого самоврядування, але й на сприйняття суспільством Національної поліції України в невеликих містах і селах, надання можливості громадянам, які проживають у віддаленій місцевості, отримувати якісні поліцейські послуги, а також удосконалення поліцейської діяльності.

У рамках подальшого проведення реформ у Національній поліції України на початку 2020 року Національна поліція перейшла до активної фази реалізації цього нового проекту. Сьогодні він успішно реалізується в 16 областях України, де несуть службу 444 поліцейські у 273 громадах. Як зазначив міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков, «... даний проект стане новим рівнем надання якісних поліцейських послуг та системи захисту. Офіцер поліції доступний для населення, тому що постійно знаходиться поруч із людьми. В решті решт, кожен українець у самому найвіддаленішому селі буде почувати себе у безпеці [3]».

Таким чином, в процесі успішної реалізації проекту «Поліцейський офіцер громади» по всій території держави кожна територіальна громада забезпечується окремим офіцером поліції, який буде опікуватися проблемами громади, адже він не тільки працюватиме в цій громаді, але й житиме там. А отже, всі жителі громади його добре знають, звертаються до нього з усіх питань безпеки. У свою чергу, поліцейський несе персональну відповідальність за прийняті ним рішення перед кожним громадянином на території обслуговуваної ним громади.

Слід зазначити, що поліцейський офіцер громади – це співробітник Національної поліції, орієнтований на оперативне вирішення проблем щодо забезпечення належної

безпеки саме своєї територіальної громади. Поліцейський офіцер громади не муніципальний поліцейський, він залишається у штаті місцевого органу поліції, який контролює законність прийнятих ним рішень. Він має право на матеріальне і фінансове забезпечення, соціальні гарантії та пільги, як і решта поліцейських, згідно із Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законодавчими актами України. Однак є і певна особливість. Поліцейський офіцер громади синтезує в своїй діяльності функції дільничного офіцера поліції та поліцейського патрульної поліції. Водночас він підзвітний громаді щодо забезпечення її безпеки. Для постійної присутності поліцейського офіцера громади на території об'єднаної територіальної громади (далі – ОТГ) облаштовується службове приміщення, що належить громаді. Крім того, Національна поліція України забезпечує його одностроєм, табельною зброєю, спеціальними засобами, нагрудною камерою та планшетом. Національна поліція України також може забезпечити поліцейського офіцера громади обладнанням службовим автомобілем (залежить від фінансування).

Флагманом першопочаткової підготовки та навчання поліцейських офіцерів для органів Національної поліції став Харківський національний університет внутрішніх справ, на базі якого відбувся перший випуск поліцейських офіцерів громади. У реалізації проекту «Поліцейський офіцер громади» були задіяні кращі викладачі університету і тренери. Протягом 2,5 місяців 84 слухачі, які прибули з різних підрозділів головних управлінь Національної поліції та управлінь патрульної поліції ДПП Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Сумської, Івано-Франківської, Львівської, Миколаївської та Харківської областей, отримували теоретичні знання із загальноправових дисциплін, домедичної, тактико-спеціальної та вогневої підготовки, поліпшували практичні навички керування автотранспортом тощо, які стануть їм у нагоді у подальшій професійній діяльності. Зазначимо, що майбутні поліцейські офіцери громади пройшли посилений курс першопочаткової підготовки, здійснюючи навчання за програмою спеціалізації дільничних офіцерів поліції, закріплених за поліцейськими дільницями в об'єднаних територіальних громадах, та згідно зі штатним розписом перебуваючи на посадах дільничного офіцера поліції або старшого дільничного офіцера поліції у відповідних територіальних (відокремлених) підрозділах поліції. Курси проходили за підтримки координаторів (експертів) із професійного навчання міжнародної програми ICITAP (Міжнародної програми підвищення кваліфікації для органів кримінального розслідування Департаменту юстиції США).

Слід звернути увагу на те, що в основу реалізації нової Програми курсу підготовки поліцейських офіцерів громади покладено принцип об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, підприємств, організацій та установ різних форм власності, громадськості для забезпечення охорони громадського порядку та профілактики злочинності. У такому вигляді впроваджується зовсім новий формат роботи дільничного офіцера поліції, який передбачає його постійну присутність на території ОТГ, більш тісну співпрацю з населенням та керівництвом ОТГ, підзвітність ОТГ і додаткові функції (більший акцент – на попередженні правопорушень, оформлення адміністративних матеріалів за порушення ПДР, частковій передачі функцій дозвільної системи).

Поліцейські, які беруть участь у проекті, здійснюють свою службову діяльність відповідно до Конституції України, законів України «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» [4] та інших актів законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України.